

PREVENTIVA INSATSER MOT VÅLD I NÄRA RELATIONER

En kvalitativ studie om ungdomars
upplevelser

Examensarbete inom Socialpsykologi
C- uppsats 15 Höskolepoäng
Vårtermin År 2010

Jenny Leverette

Handledare: Anette Lundin
Examinator: Anna-Karin Waldemarson

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till de som ställt upp på intervju i studien. Särskilt tack till Cicki från Utväg som bjöd in mig att lyssna när hon genomförde Skolprojektet samt min fantastiska handledare.

Jenny Leverette

Abstract

Syftet med den här studien är att beskriva och förstå Utvägs preventiva insatser för våld i nära relationer i form av deras projekt 'Skolprojektet', som vänder sig till skolungdomar i nionde klass och första året på gymnasiet. I studien har jag valt att begränsa mig till niondeklassare på en skola i Skaraborg. På den aktuella skolan har jag intervjuat tio elever för att försöka förstå hur de upplever deltagandet i skolprojektet samt hur de tänker kring preventiva insatser, vad de anser är viktigt. I studien har även rektorn och kuratorn intervjuats för att få en förståelse hur de tänker och känner kring skolprojektet. I studien presenteras tidigare forskning som gjorts på preventiva insatser för att se vad som har visat sig effektivt och om det empiriska materialet i denna studie lutar åt samma håll i upplevelser av de intervjuade. Empirin fick stöd av den tidigare forskningen och kunde analyseras efter valda teorier. Teorierna som valts för studien ingår i Symbolisk interaktionistiskt samt Social konstruktionistiskt perspektiv och inriktas på genus(Butler, 2007; Connell, 1999; 2003) samt identitet och socialisation(Berg, 1992; 2007;Berger & Luckman, 2003;Giddens, 1999; Merton, 1957). Slutsatser som går att dra utifrån studien är att preventivt arbete är av vikt samt att det bör utvecklas för att verka än mer effektivt.

Innehåll

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och problemformulering.....	2
2	Metod.....	2
2.1	Val av metod.....	2
2.2	Avgränsning.....	3
2.3	Kunskapsorientering.....	3
2.4	Urval och tillvägagångssätt.....	3
3	Tidigare forskning.....	4
3.1	Genus.....	5
3.2	Preventivt arbete.....	7
3.3	Skam.....	10
4	Resultat.....	11
4.1	Intervju med Christina Nettelbladh Malm (Cicki) utbildare/metodutvecklare på Utväg.....	11
4.1.1	Information om verksamheten och dess syfte.....	11
4.1.2	Skolprojektets upplägg.....	12
4.1.3	Förslag till förbättrat preventivt arbete.....	14
4.2	Intervju med rektorn.....	17
4.2.1	Bakgrund.....	17
4.2.2	Rektorns syn på Utvägs insats.....	18
4.2.3	Effekter av skolprojektet.....	18
4.2.4	Skolans inplanering av skolprojektet.....	19
4.3	Intervju med kuratorn.....	20
4.3.1	Kuratorns syn på Utvägs insats.....	20
4.3.2	Kuratorns tankar kring effektivt preventivt arbete.....	21
4.4	Intervju med elever.....	22
4.4.1	Elevernas upplevelser av Utvägs arbete.....	23
4.4.2	Elevernas syn kring hur Utvägs insats förändrar inställningen till våld... 23	
4.4.3	Elevernas tankar kring hur preventivt arbete bör utformas.....	26

5	Teoretiska utgångspunkter.....	27
5.1	Formningen av genus.....	27
5.2	Identitet och socialisation	30
6	Analys och diskussion	34
6.1	Normer.....	34
6.2	Effekter av preventiva insatser	37
6.3	Skuld och skam.....	39
6.4	Slutsatser.....	39
7	Referenser:.....	42

1 Inledning

Studien handlar om preventivt arbete mot våld i nära relationer. Våld i nära relationer är ett utbrett och etablerat samhällsproblem. I Lundgrens (2001) studie 'Slagen dam' så framkommer det att nästan varannan kvinna har utsatts för våld av någon man efter sin 15 årsdag. Mycket av det våldet har skett i en parrelation. Våldet beräknas kosta samhället 3 miljarder kronor per år plus allt mänskligt lidande för alla inblandade (Hedberg 2008). Detta är ett problem som är i behov av fungerande preventiva insatser. Våld i nära relationer är inte ett område som är begränsat till att det enbart är mannen som brukar våld mot kvinnan i en olikkönad relation utan det förekommer i alla typer av relationer vare sig de är olikkönade eller likkönade. Störst uppmärksamhet och mest forskning finns kring mäns våld mot kvinnor. Även denna studie syftar till att behandla preventivt arbete för mäns våld mot kvinnor. I denna studie kommer Per Isdals definition av våld att användas:

"Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill" (Isdal 2008, s.34).

Forskning tyder på att våld föder våld, att särskilt pojkar som varit utsatta för våld har lättare att senare i livet ta till våld i sina egna relationer (Windle & Mrug 2009). I denna studie kommer Allports definition (Nilsson 1996) om att socialpsykologi handlar om hur personers tankar, känslor och handlingar påverkas av den faktiska eller inbillade närvaron av andra att användas. I denna studie kommer elevernas tankar och känslor om preventivt arbete och hur det påverkar deras beteenden, gällande våld i nära relationer att vara i fokus. Utväg i Skaraborg är en organisation med myndighetssamverkan som under tre år bedrivit ett skolprojekt där syftet varit att uppmärksamma våldet i nära relationer och försöka minska det genom preventiva insatser. Det finns dock studier som visar på att det mest är en kortvarig verkan i attitydsförändring som sker vid preventiva insatser (Hickman, Jaycox & Aronoff 2004). Anledningen till att jag finner det

intressant att se närmare på preventivt arbete började gro när det presenterades i en kurs inom min utbildning. Jag blev då intresserad av det preventiva sättet att arbeta, eftersom det är av största vikt att det utformas för att ge effektivt resultat både för individen och samhället i stort. Avsikten med studien är att den skall generera användbar kunskap för preventivt arbete till personal som arbetar med barn och ungdomar.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med undersökningen är att beskriva och förstå Utvägs utformning av preventiva insatser för högstadiel elever och hur eleverna upplever detta arbete. Vidare syfte är även att förstå elevernas tankar kring våld i nära relationer och hur detta kan förebyggas, för att sedan diskutera hur preventivt arbete bör utformas.

Min frågeställning som jag kommer att försöka besvara är:

- Hur upplever elever vid en skola i Skaraborg deltagandet i Utvägs skolprojekt och vilka tankar väcker det gällande preventivt arbete mot våld i nära relationer?
- Hur upplever rektorn och kuratorn Utvägs preventiva arbete?

2 Metod

I min metoddel redogör jag för mitt val att göra en kvalitativ studie om ämnet. Jag kommer även att beskriva hur urvalet har gjorts. Hur tidigare forskning har sökts fram finns också omnämnt och vilka avgränsningar som gjorts i studien.

2.1 Val av metod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ metod (Kvale 1997) eftersom mina mål är att beskriva och förstå utvägs skolprojekt. Avsikten är även att förstå hur elever vid en skola upplever Utvägs preventiva arbete och hur de stämmer överens med elevernas egna tankar kring vad som kan hjälpa i preventivt arbete för våld i nära relationer.

Undersökningen bygger på en induktiv studie (Bryman 2002), så i detta skede avvaktar jag mitt val av teorier, för att sedan utifrån intervjuernas resultat finna några begrepp för att förstå (Hartman 2004) det preventiva arbete Utväg bedriver, samt rektorns, kuratorns och elevernas tankar, känslor och om dessa påverkar deras

handlingar. Intervjuerna kommer att vara semistrukturerade (Kvale 1997) med specifika teman som behandlas med öppna svar där följdfrågor kan komma.

2.2 Avgränsning

Studien fokuserar på preventivt arbete mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Detta innebär att det inte kommer att tas upp om kvinnors våld mot män eller våld i samkönade relationer, även om kunskap finns att våld kan förekomma i olika relationssammansättningar.

2.3 Kunskapsorientering

För att hitta tidigare relevant forskning om ämnet så har jag sökt vetenskapliga artiklar på databaserna som är kopplade till biblioteket på Högskolan i Skövde: Elin, PsycINFO och socINDEX och CROW (socialpsykologi) samt Google Scholar. Utöver det har jag även använt traditionella sökvägar på internet och på så vis funnit artiklar och rapporter som varit relevanta för studien. Jag använde mig av sökord som: våld, nära relationer och preventivt arbete.

2.4 Urval och tillvägagångssätt

Utväg var och föreläste i kursen 'Hälsa och välbefinnande ur socialpsykologiska perspektiv'. De föreläste då om våld i nära relationer och berättade även om deras skolprojekt som de bedrivit i tre år. Jag anser att det är ett mycket viktigt arbete och beslutade mig för att skriva min studie om Preventiva insatser. I studien använder jag mig av ett bekvämlighetsurval (Hartman 2004). Genom 'Utväg i Skaraborg' fick jag kontakt med Christina Nettelbladh Malm(Cicki) som arbetar med Utvägs skolprojekt. I studien, när jag skall förstå Utvägs arbete med skolprojektet, kommer jag att utgå från intervjun med min kontakt på Utväg. Jag fick möjligheten att vara med när min kontakt åkte ut och arbetade på en skola och på så vis fann jag mitt bekvämlighetsurval av respondenter och informanter. I samband med att jag var med och observerade så presenterade jag mig och berättade att jag skriver min c-uppsats om Utvägs skolprojekt. Jag berättade att jag gärna ville intervjua tio stycken niondeklassare samt delade ut lappar med information om min avsikt med förhoppningen om att några var villiga att

ställa upp på intervjuer. Önskvärt var att 5 killar samt 5 tjejer ställde upp på intervjuerna. Dessvärre hörde inte någon av sig. Jag tog då kontakt med rektorn och bad hen fråga i niondeklasserna efter respondenter som var villiga att ställa upp på intervju under ordinarie skoltid. Det visade sig inte vara några problem. Rektorn hade gjort i ordning en lista med frivilliga elever, fem tjejer och fem killar. Jag blev tilldelad ett grupperum för intervjuerna samt vilka tider de olika eleverna skulle komma dit. Fördelen med att intervjuerna skedde på skolan var att det är en trygg miljö för respondenterna. Anledningen till antalet elever samt denna könsuppdelning är dels för att få tillräckligt material för att få en bredare bild för hur eleverna på skolan upplevde Utvägs preventiva arbete, och på grund av de genusmönster som finns i samhället är det positivt om det är jämn könsfördelning på respondenterna från elevgruppen. Bekvämlighetsurval som jag använder mig av i studien har både för och nackdelar. Nackdel kan vara att elevurvalet blir missvisande då det kanske är de elever som upplevde det intressantast som anmälde sig som frivilliga till intervju. Samtidigt kan det vara en fördel då det kanske är det som reflekterat mera kring den preventiva insatsen och ger fylligare svar. Jag anser att fördelarna väger över i denna studie. Rektorn och kuratorn på skolan användes som informanter då de hade mest inblick i det preventiva arbetet studien rör. Studien kommer att följa Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet). Detta innebär att det bara är jag och min handledare som vet vem som svarat vad vid intervjuerna och att dessa kommer att transkriberas på ett sätt som låter de medverkande personerna förbli anonyma. Cicki har godkänt att jag skriver ut hennes namn medan jag anonymiserar skolan och benämner inte rektor och kurator med namn samt att jag använder mig av fiktiva namn i elevintervjuerna. Målsmans underskrift krävdes inte då eleverna som kom i fråga var 15 år eller äldre och meddelades att intervjun sker på frivillig basis samt att de kunde avbryta intervjun när som helst under undersökningen om det inte kändes bra.

3 Tidigare forskning

I genomgången av tidigare forskning tas det upp vilka normer som finns runt oss och hur vi påverkas av dem och den genusordning som speglar dagens samhälle. Vidare

kommer det upp vilka åtgärder som skulle kunna hjälpa till att stärka det preventiva arbetet. I den tidigare forskningen framkommer vikten av att kasta ljus över den skam och tystnad som råder över våld i nära relationer och som försvårar det preventiva arbetet.

3.1 Genus

Forskning visar på att våld i nära relationer är en del i samhälliga och kulturella normer som har gått obestrida genom generationer, inklusive könsbaserad ojämnlighet och förtryck (Wolfe 2006). I Hensing m.fl. (2008) studie, som använde sig av fokusgrupper, framkom det att det än i dag finns strukturella faktorer i samhället som gör sitt till för att våld i nära relationer fortsätter samt utvecklas. De kom in på genusordning och med det menade de dels uppbyggnaden av manligt och kvinnligt samt relationer mellan män och kvinnor. Ofta landade deltagarna i genusordningen när de skulle förklara varför våldet uppstår och varför det fortskrider. Det är i vår kultur som manligt och kvinnligt skapas. Det börjar redan med det lilla barnet och fortsätter långt upp i åldrarna. Man skulle kunna ställa sig frågan om detta är en förklaringsmodell som även Utvägs skolprojekt ställer sig bakom? Hur tänker och känner de ungdomarna som kommer vara i blickfånget i denna studie, gällande genusordning eller är det något de reflekterar över? Könsmakt är det som fokusgruppen ansåg verkade för att kvinnor som grupp är underställda männen och att de använder sig av våld för att kontrollera kvinnorna och bibehålla sin makt. Fast vänder man på bladet så menade de också att det inte alltid var skälet till att män använde sig av våld utan att det också berodde på sämre kommunikativa färdigheter (Hensing m.fl. 2008). Detta leder in till nästa studie där program, för att utbilda män för minskade könsorättvisor, studerats.

Barker, Ricardo och Nascimento (2007) skriver i sin rapport att forskning med stickprovsundersökning har hittat att män med synsättet att kvinnor ska ta hand om hemmet, att mäns sexualdrift är viktigare och starkare samt att de har bestämmanderätt över kvinnorna och var mer benägna att använda våld i sina relationer. Forskarna har sedan studerat olika sorts program som är till för att minska könsrelaterade orättvisor. Det framgick att män som deltog i grupp tyckte att träffarna var givande för dem. Granskningen av programmen visar ganska hoppgivande resultat i förändring av

attityder och beteenden på de som deltagit i programmen. Som de tar upp är det av vikt att reflektera över vilka de är som hoppat av programmet, samt hur tillförlitlig indikationen är på att programmen visar positiva resultat. Och sedan måste det tas med att studien inte är gjord för att mäta långvariga resultat, och att det är männen själva som har svarat. Man vet inte hur kvinnor och barn uppfattar förändringen hos männen.

Det går att konstatera att bäst resultat i förändrade attityder, normer och förändrat beteende till könsrelaterade orättvisor blir det om gruppen träffas en gång i veckan, 10 till 16 gånger och att varje gruppträff varar i två till två och en halv timma. När det är en vecka mellan tillfällena så har deltagarna tid på sig att reflektera och smälta det som kommit upp. Vidare har forskarna presenterat vad för ämnen som är viktiga att beröra i gruppverksamhet. Att reflektera och diskutera kön som socialt konstruerat, relationer och maktförhållanden mellan könen och att reflektera över manlighet och normer är viktigt och att personerna i gruppen reflekterar över sig själva, sin familj och de mönster som kännetecknar deras omgivning. Sedan är det viktigt med kunskap om könsrelaterat våld, och andra relevanta frågor som bör utformas utefter vad det är för kultur gruppdeltagarna kommer från. Men det räcker inte med att bara presentera kunskapen för att få till stånd attitydförändringar, utan bra är också om det ingår övningar. Till exempel att det inplaneras tillfällen då ledarna går igenom hur man på ett bra sätt kan hantera sin ilska, uttrycka känslor och lösa konflikter med sin partner.

För att gruppen skall bidra med effektiva resultat är det mycket viktigt att de som håller i gruppen skapar en trygg plats där alla känner sig bekväma att blotta sina åsikter utan att riskera att bli hånade.

Om männen kombinerar gruppdeltagandet med individuell terapi och om samhället i stort bedriver kampanjer i arbetet att stärka sunda relationer, så kan detta leda till hållbart beteende och attitydförändringar. Här finns goda möjligheter för media att hjälpa att påverka till sunda normer genom att vinkla sina reportage så att de främjar ett jämlikt och hälsosamt samhälle. Exempelvis att skriva om och uppmärksamma de olika former av våld som finns i samhället och inte bara fokusera på grova fysiska misshandelsbrott. Då blir det lätt att andra former av våld ses som icke våld. Sammanfattningsvis konstateras i rapporten att det finns positiva vinster med denna typ av program även om mer forskning behövs på området. Jag ställer mig frågan hur tänker

och känner de ungdomarna som kommer vara i blickfånget i denna studie, vad har de för tankar kring våld, går deras tankar i linje med tidigare forskning?

3.2 Preventivt arbete

Deltagarna i fokusgrupperna i Hensing m.fl. (2008,) underströk vikten av att omskapa normer och attityder i preventivt arbete. Forskarna tar upp att man i socialpsykologisk forskning ofta har social interaktion som förklaringsmodell. Det är där som normbildningen skapas och att man som individ tar till sig gruppens normer och beteenden i viss mån av rädsla för att bli utesluten eller straffad.

I studien av Hensing m.fl. (2008,) använde de sig av fokusgrupper. Personerna som dessa bestod av var både män och kvinnor inom yrkeskårerna polisbefäl, kommunal förvaltning, företrädare för det lokala näringslivet, politiker, polismän, socialsekreterare och personal inom hälso- och sjukvården. De kom fram till att kunskapsbrist är en annan svårighet i arbetet mot våld. De hade fler förslag och mer erfarenhet kring när våld redan uppstått och hur man förhindrar återfall. Det preventiva arbetet ville de gärna skjuta över till någon annans bord. De personer som kom från polisen, socialtjänsten och hälso- och sjukvården kände att de bara ser toppen av isberget och detta försvårar effektiva preventiva insatser. Men av preventivt arbete så ansåg deltagarna i fokusgrupperna att utbildning var att rekommendera på flera arenor i samhället. Såsom skola, personal inom de grupper deltagarna i denna studie kom från och även ledare i till exempel idrottsföreningar. Utbildningen skulle då innefatta information om relationer och samlevnad, hur man utvecklar och bibehåller friska relationer, tar upp och informerar om våld i nära relationer. Förslag fanns även på att utbilda unga killar i kommunikation för att risken minskar att frustration skall övergå i våld om man kan uttrycka sig bra verbalt.

Wolfe (2006) är inne på samma spår, att förebyggande insatser skall skapa medvetenhet, kompetensutveckling och insikt om vad som utgör sunda relationer och då inte bara för de barn och ungdomar som befinner sig i riskgruppen utan för alla. Wolfe (2006) framhåller också att framgångsrika preventiva insatser inte har helt specifika mål utan är mer övergripande och har en helhetssyn som hjälper ungdomarna att bestämma kurs genom snåriga hinder. Bra är att ha en heltäckande modell för hälsofrämjande som

täcker alla unga och som hjälper dem att göra sunda och hälsofrämjande val i livet. När studien pågick framkom det att ungdomarna var intresserade av att lära sig strategier som hjälpte dem i sina val och stärkte deras färdigheter för att ha positiva relationer. Studien gjordes på ungdomar som varit utsatta för våld i nära relationer eftersom man ansåg att dessa ungdomar hade ungefär samma problem som andra ungdomar plus en del till i ryggsäcken.

Även Windle och Mrug (2009) ser potentiella vinster med att skapa preventiva insatser mot våld i relationer och de föreslår att det skulle bestå av att utveckla sociala färdigheter och kognitiv beteendeterapiutbildning för att förbättra klimatet för både pojkar och flickor. De tar också upp föräldraskapet som en viktig faktor, att det bör vara förutsägbart och att det skall vara en konstruktiv förälder- barn kommunikation som ger starkt känslomässigt stöd. Om det förekommer våld i den egna familjen så tar gärna pojkar framförallt efter det på grund av 'roll modeling'. Detta stödjer även Hickman, Jaycox, och Aronoff (2004), Wolfe (2006) och O'Donnell m.fl. (2006) som även konstaterar att detta går hand i hand med sociala inlärningsteorier. Barn som utsätts för våld i nära relationer får en acceptans gentemot våld i vuxen ålder. O'Donnell m.fl. (2006) ser även koppling mellan aggressivitet hos ungdomar. De som brukade våld i grundskolan använde det i större utsträckning i sina parrelationer som unga vuxna. Resultaten påvisar vikten av att sätta in förebyggande insatser i ett tidigt stadium för att hjälpa individerna att få verktyg till att lösa konflikter utan att ta till våld samt kunna upprätthålla goda relationer. Detta är särskilt viktigt i samhällen där nivåerna av våld i och utanför hemmet är hög.

Wolfe (2006) betonar verkligen vikten av att utbilda och hjälpa alla tonåringar till friska relationer, inte bara dem som kommer till kännedom för att det föreligger problem. Våld är ett folkhälsoproblem som inte bara drabbar en liten minoritet av befolkningen. Vidare har de utvärderat ett förebyggande utbildningsprogram som skrevs in i läroplanen i grundskolan i California. Det fokuserade på att lösa konflikter på ett hälsosamt sätt samt att öka medvetenheten om kön, sexuella läggningar och beteenden. Det gjordes genom att inkludera hela skolans verksamhet för att gynna positiva relationer och förebygga våld och övergrepp och de inkluderade även föräldrarna i detta

arbete. Studien utvärderade programmets effekt och det visade sig effektivt i kunskapsökning i de aktuella ämnena gentemot andra skolor som inte hade detta program.

Likaså har Hickman, Jaycox och Aronoff (2004) i deras studie gått igenom olika program av preventivt arbete som har gjorts och dessa visade på att de kan ha en viss påverkan på attityder och föreställningar om partnervåld. Men det är osäkert om förändringen är permanent eller om det bara är kortvarig påverkan. Sedan belyser de vikten av att fortsätta försöka förstå riskfaktorer till våld i relationer, såsom kön, geografi och tidigare erfarenheter, för att kunna finna så effektiva metoder för preventivt arbete som möjligt.

I det preventiva arbetet är det viktigt att myndigheter samverkar och att de känner att de har ett gemensamt ansvar och att man ser till alla behov i en våldsrelation. Finns det barn med i bilden får inte de glömmas bort (Nilsson 2002). Detta är i samklang med vad Hensing m.fl. (2008) kom fram till genom sin studie, där de konstaterar att vi alla är med och bidrar till normerna i vårt samhälle, alla har ett ansvar men också att lagstiftning och organisationers riktlinjer främjar jämställdhetsarbete. Att myndighetspersoner, arbetstagare och ledare med flera som möter människor i sina arbeten är tydliga med vilka normer som gäller.

Forskarna tror efter arbetet med denna studie och även i jämförelse med annan tidigare forskning att professionella och beslutsfattare är viktiga nyckelfigurer för att skapa bra förebyggande arbete för våld i nära relationer, och att det är viktigt att det sker kontinuerligt och att det sysslas med förändringsarbete av attityder och normer långsiktigt med fler års perspektiv.

Utifrån studien har de skapat en del förslag på åtgärder för att främja det preventiva arbetet:

- Höja kompetensen hos professionella och beslutsfattare genom utbildning som inkluderar kunskap, normbildning och hur man verkliggör teori till praktik i den kontext man befinner sig i. Mer fokus bör även läggas på kunskapshöjning till de personer som kommer i kontakt med människor som kan ha varit utsatta för våld.
- Att man i verksamheter har uttalade strategier och mål för preventivt arbete samt att dessa följs upp.

- Undersöka problematiken för att minska mörkertal samt att öka effektiviteten i det arbete som bedrivs.
- Bringa ljus över problemet både i det offentliga rummet samt att prata om det i privata sammanhang för att knäcka den tystnad som råder kring problem med våld i nära relationer.
- Ta genusordningen som en strukturell förklaringsmodell för att ge stöd i arbetet kring mäns våld mot kvinnor samt den skam som ofta ligger över problemet som en blöt filt.
- Alla jobbar med det på sitt bord så det blir en positiv spiral.

Hur stämmer detta överens med Utvägs preventiva arbete, vad är samstämmigt och vad är det som skiljer? Stämmer det överens med hur ungdomarna, som kommer komma till tals i denna studie, tänker och känner inför preventivt arbete?

3.3 Skam

Fokusgrupperna i Hensing m.fl. (2008,) menade att insatser för att bekämpa våldet försvåras av den skam som finns kring våldet. Detta gör även att det är svårt att riktigt få grepp om hur omfattande problemet är eftersom det förmodas vara ett stort mörkertal. Om våldet lyfts ut från det privata rummet ut i ljuset på den offentliga och politiska scenen, där strukturerna finns som hjälper våldet att fortsätta, så blir det lättare att åstadkomma en förändring. I denna studie kommer de fram till att en trolig effektiv strategi i arbetet att få bort den tystnad och skam som förknippas med våld i nära relationer är att personer med inflytande i samhället lyfter på locket både regionalt och lokalt. Även media har en stor möjlighet att påverka hur de lyfter våldet. Dessvärre uppmärksammas mest grovre våld i media vilket driver på föreställningen att det är först vid fysisk misshandel som det handlar om våld. Viktiga är de reportage i media som synliggör våld i nära relationer och även när politiker och andra offentliga personer pratar om våldet synliggörs detta folkhälsoproblem.

Att det är så stöds även av Nilsson (2002) som ser samband till att ökad uppmärksamhet om problemet i samhället leder till högre anmälningsfrekvens av det fysiska våldet som undersöktes i den studien. På sikt bidrar det till att samhället stramar

åt normerna om att det inte är accepterat att bruka våld mot en annan människa. Jag ställer mig frågan om detta går hand i hand med mina respondenters tankar kring vad som hjälper preventivt mot våld.

4 Resultat

Nedan kommer jag att presentera det resultat jag fått fram under intervjuerna.

Först presenteras intervjun med Cicki om Utvägs verksamhet och det skolprojekt som ligger i fokus i denna studie. Sedan kommer intervjun med rektorn på den skola som jag använt mig av för att samla in relevant information till studien. Därefter kommer en intervju med kuratorn på den aktuella skolan. Till sist kommer elevintervjuerna. Av dessa respondenter utgör fem manligt kön och fem kvinnligt kön.

4.1 Intervju med Christina Nettelbladh Malm (Cicki) utbildare/metodutvecklare på Utväg

Syftet med intervjun är att få förståelse för Utväg och deras preventiva insatser. Även tankarna bakom skolprojektet är här av intresse samt hur Cicki ser på skolprojektet, effekter av projektet och skolans roll, men även hur Cicki skulle vilja vidareutveckla det preventiva arbetet.

4.1.1 Information om verksamheten och dess syfte

Utväg i Skaraborg är den verksamhet som driver Skolprojektet. Utväg arbetar våldspreventivt mot mäns våld mot kvinnor som är ett stort problem både mänskligt, kulturellt, jämställdhetsmässigt, samhällsenligt och individuellt. Viktigt är att se att detta inte är en kvinnofråga utan en demokratifråga. Utväg är en organisation med myndighetssamverkan vilket innebär samarbete med polisen, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, kriminalvården, åklagarmyndigheten samt frivilligorganisationer. De jobbar till största del sekundärpreventivt. Det menas att de oftast blir inkopplade när våldet redan har hänt och att de då arbetar för att det inte skall upprepas.

I januari 2007 startade skolprojektet. Det hade mycket att göra med att Utväg tillsammans med polisen hade upptäckt att våldet hade krupit ner i åldrarna. Man hade

upptäckt många yngre tjejer, som hade blivit utsatta för våld av pojkvänner och oftast grövre våld, än man hade varit van vid ibland rena tortyrmetoder. Då började de diskutera att det här måste vi göra någonting åt. Samtidigt startade man en tjejgrupp på Utväg för unga tjejer mellan 15 och 25 år, som hade varit utsatta för våld. Samtidigt började regeringen reagera över att våld kostar svenska staten så mycket och man såg att det här våldet ökar, eller i alla fall att anmälningarna ökar. Då gav regeringen pengar till länsstyrelsen som i sin tur gav pengar till Utväg. Utväg sökte projektpengar för att arbeta primärpreventivt med det här våldet framför allt i årskurs nio och första året gymnasieelever och skolpersonal. En stor fördel med att Skolprojektet har Utväg som stöd bakom är om våldet redan drabbat en elev så kan eleven lätt bli lotsad till rätt samordnare uppe på Utväg.

Det var så det började och Christina Nettelbladh Malm(Cicki) blev projektanställd tillsammans med Peter Gustavsson som jobbade på Barn- och Ungdomspsykiatri. Cicki blev anställd på grund av att hon kunde pedagogiken och var genuspedagog och Peter som arbetade på BUP kunde den problematiken. De gjorde upp ett antal olika program som de bestämde sig för att åka ut till skolorna med.

De skickade först ut mail till rektorer i hela Skaraborg och till skolchefer men fick inte napp på så vis, så de började ringa runt och då fick de napp, mycket på grund av att det var personer som kände någon av dem. Efterhand slog det igenom och på många skolor har de varit i väldigt många klasser och blivit inbjudna år efter år.

Det som har märkts är att det har varit lättare att komma in på praktiska program på gymnasium nivå. De har diskuterat detta mellan sig om det har med våra fördomar och värderingar att göra eller att man tror att våldet finns i speciella sociala grupper, vilket inte är fallet.

4.1.2 Skolprojektets upplägg

När en skola kontaktar Cicki på Utväg för att hon skall komma med Skolprojektet får skolan första gången hon kommer köpa materialet: 'Ingen ser oss' av Röcklinger (2007). Det är en förutsättning för att Skolprojektet skall komma till skolan. I det materialet med filmen finns det handledningsmaterial med övningar inom olika teman.

Det kan se lite olika ut på olika skolor vem som har hand om det, ibland rektorn och ibland kuratorn.

Cicki berättar om sina tankar kring skolans roll när skolprojektet kommer på besök. Hon tar upp att det inte kanske är så viktigt med förarbete innan hon kommer men är tydlig med att hon vill och hoppas att skolorna fortsätter att arbeta med dessa frågor efter hon varit där och att de i klasserna tar upp ämnet till diskussion. Eftersom hon inte enbart pratar våld i nära relationer utan även pratar om våld i stort och respektfullt beteende inför varandra. Det används mycket våld på skolorna berättar Cicki vidare, både fysiskt och psykiskt, materiellt, sexuellt och latent våld. Det är många som går ständigt och är rädda på skolorna. Det är som Cicki säger: ”det är ett ypperligt läge för skolans personal att fortsätta jobba kring de här frågorna för att det hänger ju ihop...om det här med att kunna vara respektfull över huvud taget inför andra”. Cicki önskar att det inte blir så att hennes insats bara blir en bock i kanten för kvalitetsredovisning.

När Cicki kommer till en skola med Skolprojektet så vill hon ha en halv dag till sitt förfogande, samt att det skall vara någon personal från skolan närvarande i klassrummet, helst kuratorn. Om inte det är möjligt kräver hon att mentorn till klassen eller någon som känner eleverna som kan se reaktioner som kan komma efteråt. Cicki berättar:

”Det har hänt ibland att det inte har dykt upp någon...har det gjort och det känns ju inte bra och då känns det lite grann som att då är inte skolan...dom tar det inte riktigt seriöst och de utnyttjar inte tillfället att jobba med den här frågan...för det här är ju också personalfortbildande egentligen...”

Cicki börjar med att berätta för klassen om Utväg och vad det är för en verksamhet. Därefter visar Cicki filmen av Röcklinger (2007): ’Ingen ser oss’. Filmen handlar om en familj som ser ut att ha det bra utifrån men så är inte fallet. Pappan i familjen utövar olika sorts våld mot alla familjemedlemmar. Mamman klarar till slut att gå ifrån honom och han träffar snart en annan tjej som han utövar våld mot. Man får följa och se hur det påverkar barnen och de vuxna. Det är en gripande film som är mycket skickligt gjord. Filmen använder Cicki som en igångsättare för hon tror att det

här måste gå via magen och hjärtat för att komma upp i hjärnan. Hon är noga med att sätta våldet på kartan så det lyfts fram. Här kommer en paus in och efter den går Cicki igenom vissa filmsnuttar och gör en övning om normaliseringstrappan. Den är till för att visa hur en normaliseringsprocess kan se ut. Trappan som Cicki målade upp består av fem steg. Först kommer kärlek då allt känns bra. Nästa steg i trappan är förvåning och sedan kommer isolering, rädsla och tron på bättring. Efter tron på bättring kommer hopplöshet, avslöjandet för omvärlden och här kan det leda till att den som är utsatt lämnar relationen. Cicki får klassen att reflektera och diskutera kring de olika stegen. Cicki är mycket tydlig med vad som är fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, materiellt våld samt latent våld. Sedan försöker Cicki få igång mycket diskussioner kring normer och attityder, över vad makt är samt att våld är ett verktyg för att få makt. Hon berättar om att kvinnor får mer whiplashskador av anledningen att biltillverkarna inte haft någon kvinnlig krockdocka. Hon berättar även att normen är en vit, västerländsk, heterosexuell man som är frisk, och vad man säger för att visa att någon inte tillhör normen. Här får även eleverna ge exempel. Cicki gör värderingsövningar med klasserna, bl.a. Röcklinger (2007) manlighetsövning. Manlighetsövningen är uppbyggd så att Cicki berättar att hon har varit ute på stan och intervjuat 1000 personer om hur en manlig, omanlig, vanlig, övermanlig man är. Så får klassen berätta vad de tror att de intervjuade svarade på vad en manlig man arbetade med, kör för bil osv. Detta ritas upp på tavlan med olika färgpennor till varje manlighetstyp för att kunna urskilja mönster. Detta för att synliggöra att manlighet är något som är konstruerat och därför även något som går att förändra.

4.1.3 Förslag till förbättrat preventivt arbete

Jag frågar Cicki om hon tror på konceptet som det är nu och hon svarar att hon ser det som en mycket bra ”igångsättare”. Det är ett svårt tema att prata om men det man inte pratar om det kan man heller inte göra någonting åt. Tyvärr är det få som vill ta i dessa frågor och som även anser att de inte har tillräcklig kunskap. ”Börjar vi inte att diskutera våra attityder, normer och var vi står och hur vi är mot varandra, och hur en jämställd relation...och vad jämställdhet är och allt det här, pratar vi aldrig om det så kan vi heller aldrig göra något åt det heller”. Sedan, som hon säger, kan hon inte ”trolla på en

förmiddag”. Det är ett arbete som måste upprepas om och om igen, men det kan sätta igång något större och det är därför hon önskar att skolorna fortsätter med arbetet efter att hon har varit där. Förhoppningsvis ger det ”goda ringar på vattnet”.

Cicki tar även upp hur viktigt det är för elevvårdsteam att ha kunskap i dessa frågor. Ofta frågas det inte om våldet som kan vara orsak till så mycket, som skolk, destruktivt beteende och mycket mer. Det är så mycket skuld och skam kring frågan, så vi vill inte se. Cicki tar upp en bra liknelse:

”För 30 år sedan så frågade man ingen om dess alkoholvanor eller tobaksvanor för det var privat ...mm...att det gjorde man ju liksom inte men det gör man ju i dag...överallt det spelar ingen roll ifall du kommer till mödravården, eller BVC eller...men våld är svårare. Jag tror att man måste mer och mer måste börja och prata om detta för att det också skall bli en naturlig del och fråga om våldet.”/.../”skolan har ju två uppdrag, skolan har ett kunskaps uppdrag och ett värdegrunds uppdrag...och dom skall vara lika...i dom kunskaper du tar upp så skall värdegrunden vila i dom kunskaperna och när man tar upp värdegrundsfrågor så skall man ju givetvis ta in kunskap...”.

Cicki går vidare in på vad som bör ligga i värdegrunds uppdraget: ”sedan kan man alltid diskutera vad skall in i värdegrunden, men ett respektfullt beteende det är ju självklart så att säga på något sätt”. Cicki tar vidare upp hur viktigt det är att det arbetas med det kontinuerligt. Hon säger att:

”Nu vet jag att en del skolor jobbar väldigt mycket med det här. Och en del skolor mindre...en del har ju jätte bra arbeten och tänk...men det är ju det här att göra om och om igen och aldrig förtröttas och det som är lite makten i skolans läroplan det är ju faktiskt det enda kittet som finns emellan människorna i Sverige förut hade vi ju bibeln, den kristna läran... det vi hade förut, det var värdegrunden i Sverige och så är det ju inte längre, vi lever i ett sekulariserat samhälle. Så det enda som alla människor i Sverige går igenom det är den svenska läroplanen och de värden som den står för, så det är ganska mycket makt i den. Sen så är det ju så att när det gäller våld i nära relation, då börjar ju skolan: skall vi ta upp det som händer hemma i privata men jag tror att det hänger ihop... för relationer och det här hänger ju ihop.”

Eftersom skolan är en så viktig målgrupp för preventiva insatser är det av största vikt att projekt som skolprojektet utformas och vidareutvecklas för att ge så bra effekt som möjligt. Cicki beskriver här nedan hur hon skulle vilja att det utvecklades:

”Mer personal utbildningar...mm...mer till ungdomsgårdar... ungdomsmottagningar...så att dom kan ta i våld och genus och jämställdhets frågor och det hör ihop med sex och samlevnad mycket och få personal att ha detta i bakhuvudet hela tiden...det är sällan någon som vet var de skall ta in de här någonstans...men livskunskap skulle kunna vara ett obligatoriskt ämne från första klass i grundskolan till sista klass på gymnasiet...skapa forum på olika ställen...till dom här frågorna...forum framför allt för ungdomar då...att få ta i seriösa diskussioner”.

Sen om Cicki ser programmet hur det bedrivs inne i klassrummet så skulle hon där vilja:

”utveckla det jätte mycket...för det första göra så att man kommer igen och kommer igen och kommer igen till samma klass. Gör fler värderingsövningar, lämnar kvar lite frågor till diskussion osv. men då måste man ju veta att under tiden, när man inte är där att det finns någon annan som tar i det...och det är väl där det brister...tror jag...mm... och jag skulle vilja ha mer genuskunskap till lärarna...så att man förstår att mycket handlar om en maktfråga...och att det har betydelse för hur killar tilltalar tjejer på skolan och hur killar tilltalar andra killar på en skola och hur även tjejer tilltalar tjejer på skolan...att det har betydelse för deras framtida relationer...ja och om ingen tar i de...absolut...va tror du”.

Detta är ett problem som är av största vikt att det uppmärksammas för att det skall kunna minska. Cicki säger: ”Det är viktigt att våga se att våld handlar om att få makt och kontroll samt att se hur normer och värderingar styr våra beslut och handlingar både individuella och samhälleliga”.

4.2 Intervju med rektorn

Intervjun med rektorn är viktig för att få förståelse till anledningen att Utväg bjöds in till skolan, samt att förstå rektorns bild av Utvägs preventiva arbete, samt om hen märkt några effekter det gett.

4.2.1 Bakgrund

Vägen till att Utväg blev inbjudna till skolan började på en rektorsträff, där Cicki och hennes dåvarande kollega kom och presenterade sig och budskapet. Rektorn kände Cickis kollega sedan innan samt gillade budskapet de förmedlade.

”Jag blev skrämnd när jag fick höra de...det stora antal kvinnor som blir misshandlade i sina relationer...det har man naturligt vis läst i press och sett i tv och film så där men det blir mer påtagligt när de berättade och framförallt så kunde inte jag i min vildaste fantasi inte tro att det förekom så mycket våld i unga relationer. Alltså typ våra elever här...det fanns inte i min värld på något sätt va...utan i min värld var det misshandlade...eller relationer där det förekommer våld det var människor med lite sociala bekymmer me...me...droger och såna här saker...det var ju min bild av det hela”.

Så Rektorn bjöd in dem. Detta var på våren men hen bokade in dem på hösten när skolan har sin hälsovecka. Och de två första åren kom de alltså under hälsoveckan på hösten men detta läsår så var det lite struligt att få in Skolprojektet vid den veckan, så det har varit lite mer utspritt detta läsår.

Då var upplägget sådant att ”de först kom och körde konceptet” för personalen (det har inte gjorts någon mer gång efter det men rektorn berättar att det är ytterst lite personal som har bytts ut de senaste tre åren). Rektorn kände det som ”att det vände upp och ner på föreställningarna för även för personalen för vi hade ju samma...sett filmen också då och diskuterat den”, att det är så vanligt förekommande. Sen lyfter rektorn upp att filmen är väldigt stark och att det skulle kunna förekomma i sin egen vänskapskrets, att det döljs så av familjen, precis som ett alkoholmissbruk ”tills det jäser över”.

4.2.2 Rektorns syn på Utvägs insats

Rektorn beskriver här vikten av Utvägs Skolprojekt:

”Jag tror att det är jättenödvändigt för ungdomarna, naturligt vis för vuxna också att få ta till sig...och första året då hade vi...då satt våran kurator utanför hela tiden mer eller mindre ee sen har vi inte haft möjlighet att göra så men och då var det ett antal...inte så många men några stycken flickor som kom ut som inte orkade vara med längre för dom var själva, hade själva upplevt det eller upplevt det i sin familj”.

Det har det varit så att kuratorn eller skolsyster skall vara på skolan för att kunna rycka in men de kanske har suttit i möten men ändå att de finns på skolan. Sedan har även undervisande lärare eller mentor funnits på skolan för att kunna hjälpa till. Sedan har inte kurator, mentor eller lärare varit med inne i klassrummet för Cicki vill köra det här själv.

Jag frågar om eleverna förbereds på något vis, men detta vågar inte rektorn svara på. Hen har inte hållit i det i år, kanske att förberedelserna har varit knapphändiga i år; ”däremot så har ju alla mentorer varit med så jag utgår från att dom har förberett sina elever på det som kommer så att säga. Att det inte bara varit att nu kommer Utväg liksom utan att det skall vara förberedande. För det är ju viktigt.”

Något efterarbete har heller inte gjorts i år berättar rektorn. Andra år har man diskuterat lite efteråt säger hen men att det är svårt som amatör att bedriva sådana diskussioner. ”Är det en klass ingen varit utsatt eller varit med om det på något sätt så är det en sak, men det vet man inte...nä...det kan bli så fel och ta upp det för mycket efteråt.”

4.2.3 Effekter av skolprojektet

Jag undrar om det går att märka någon skillnad efteråt. ”Nej det går inte se...det är svårt...det behöver man ju mäta på 20 år”, säger rektorn. Men hen tror att personalen är överens med honom om att det är ett viktigt budskap som Skolprojektet förmedlar och att det är ett budskap som dom själva har svårt för att förmedla. Rektorn säger:

”vi har köpt den här filmen då...vi har sagt så här att den dagen Utväg inte kommer mer då gör vi det själva...fast än...ja en variant av det så att säga... vi skall inte köpa deras koncept rätt upp och ner...men filmen skall vi i alla fall visa och diskutera runt den...och det är också det här med att dom håller på med...vad är en manlig man och så vidare va”.

Det är en mycket bra övning tycker rektorn om manlighet som Cicki använder sig av. Övningen heter ”Hur är en manlig, vanlig, omanlig och övermanlig man?”.

4.2.4 Skolans inplanering av skolprojektet

Skolan har det inte nedskrivet att de tar in Utväg utan det har kommit från år till år. Det är något som de har i minnet. Sedan skriver de ner att Utväg har varit men de har inte någon redogörelse för det hela. Det finns en likabehandlingsplan, berättar rektorn, som ”gäller skolans verksamhet då...sen vad du gör på din fritid om du misshandlar din flickvän på fritiden så har inte skolan någon ting med det att göra”. Rektorn berättar vidare: ”vi har en likabehandlingsplan...men den finns inte för sådana här saker”.

Rektorn tar även upp att även om det inte är på skoltid så kan det spilla över till skolan i alla fall, men anledningen till att Utväg blev inbjudna var för att rektorn tyckte att det var viktigt och intressant.

Rektorn tycker att det är mycket viktigt att projekt som skolprojektet får finnas, för förhoppningsvis är det lite preventiva åtgärder. Särskilt för tjejerna tycker hen, att de som är utsatta får kunskapen om att de inte är ensamma, att det är ett stort problem. Rektorn uttrycker att: ”jag tror att det många gånger att tjejerna skuldbelägger sig själva för detta...på ett...och det kanske är sant på något sätt också men jag menar att dra på sig hela skulden för att det har uppstått den här situationen”.

”Och då tror jag att det är väldigt viktigt att veta att man inte är ensam om det...det kanske också är viktigt att lära sig att det här läker inte av sig självt utan det måste brytas. För det är klart att den som slår ångrar sig oftast och lovar dyrt och heligt att det skall aldrig hända igen...ungefär som i filmen som han lovar att det inte skall hända igen”

Sedan säger rektorn att det för killarna är viktigt att få i sig att det inte är okej att använda våld vare sig till någon man tycker om eller tycker illa om. Rektorn upplever att Utvägs insatts inte hjälper så mycket i korridoren utan hen tror mest att ungdomarna kopplar det till våld i nära relationer. Samtidigt säger rektorn hur viktigt det egentligen är att få bort det psykiska våldet från skolan då det mal sönder självförtroendet på ett mycket värre sätt än ett slag gör.

4.3 Intervju med kuratorn

Nedan kommer intervjun med Kuratorn på skolan. Syftet är att få en inblick i hur Kuratorn uppfattar Utvägs insatser samt öka förståelsen kring hur de preventiva insatserna påverkar niondeklassarna på skolan ur kuratorns perspektiv. Jag finner det intressant eftersom hen har en helhetssyn gällande hälsan på skolan.

4.3.1 Kuratorns syn på Utvägs insatts

Vilken anledningen var till att Utväg blev inbjudna till skolan vet inte kuratorn men hen tror att det är något som rektorn har ”fått nys om” på någon chefskonferens. Kuratorn uppfattar Cickis arbete som väldigt betydelsefullt samt att det är ”ett bra upplägg på det”. Att filmen ’Ingen ser oss’ visas för ungdomarna tänker kuratorn är ett mycket bra inslag. Att den är ”väldigt stark” kan nog behövas tror hen eftersom ungdomar i dag ser mycket starka och hemska filmer så kan det man visar inte vara för lamt om man efteråt skall kunna få igång reaktioner och diskussion. Men det är ju viktigt att elevhälsan finns tillgänglig ifall det är någon som inte klarar av filmen, för filmen väcker mycket tankar vilket är meningen. Cicki lyfter det till diskussion efter filmen, men:

”Ja har ju också elever som kommer med de här frågorna, frågeställningarna...det finns ju...ungdomarna är ju jätte medveta om att det finns...det är ju inget som... det är ju sällan man möter förvåning över att det förekommer...utan att dom...dom känner igen...många känner igen ”

Kuratorn berättar att tanken från början var att kuratorn eller skolsköterskan skulle vara med vid alla tillfällen som Cicki var på skolan men det blev lite förändringar. På grund av tidsförändringar och informationsmissar var hen redan uppbokad, men ändå på

skolan. Skolsköterskan var inte på plats eftersom hon höll på att vaccinera för svininfluensan. Kuratorn var bara med en dag, en och en halv kanske. Kuratorn framhåller att hon tycker att det även är ”jätte viktigt” att lärarna, som får möjligheten att vara med, verkligen skall ta den:

”de behöver också kunskapen och de får ju lika mycket kunskap som sitter med...Ibland blir det så att det var en lärare som fanns inne i något arbetsrum och undrade varför den skulle vara med och så där och den diskussionen tycker jag också är väldigt viktig och ta någonstans...Så att det angår alla och de behöver också den här kunskapen”.

Kuratorn berättar att Cicki har drivit att det skall finnas någon personal från skolan med i klassrummet eftersom Cicki själv inte känner eleverna och inte heller kan fånga upp saker som kommer upp till ytan efteråt då hon bara är där en halv dag. Det är även viktigt ur den vinkeln att om det väcks mycket hos någon elev och den personen rusar ut så fungerar det inte om Cicki är ensam för då kan hon inte bara lämna klassen vind för våg och följa med eleven ut. Det är sagt att någon personal skall vara med inne i klassrummet men sedan vet inte kuratorn om det har efterföljts alla gånger, men hon hoppas att lärarna har varit med.

4.3.2 Kuratorns tankar kring effektivt preventivt arbete

Kuratorn är mycket positiv till Utvägs insats med Skolprojektet. Det hen kan sakna är att det hade varit bra om det vore lite mer än en punktinsats. Hen berättar:

”Jag tycker att det var jätte bra att de kom hit och om jag fick önska så skulle jag ju även vilja på något sätt knyta ihop...och jag skulle tycka att det var bra om man knäppte ihop på något sätt med lärarna och få det liksom...en väcka klocka även för lärarna ibland...just det...för eleverna tror jag...ee...dom uppskattar det jätte mycket...det är verkligen det jag har fått till mej...ää. Men när man gör en punktinsats ibland...ääuumm... Så blir det också så att det lätt blir att de förhindrar... sen internationella prov...Skolan rullar på vidare och då är det ibland svårt att göra något vidare. Att ibland kan jag känna att det kanske till och med fanns en tanke om...det här tycker vi att ni skall jobba vidare med sedan...ja lite från Utvägs sida också... sen har vi ett ansvar där självklart också...”

Kuratorn funderar även på hur skolan bemöter Cicki från Utväg när hon kommer.

Kuratorn själv kan känna att det varit lite si och så kring det. Kuratorn berättar:

”och det kan jag ju känna lite grann när Cristina kom hit...att...att någonstans där så är det så att man är väldigt tydlig med att lärarna ska ställa upp på att det skall finnas en på plats och att man skall ha en hållbar planering... ska vi ta emot Utväg så ska vi också kunna backa upp Utväg från skolans sida. Nu vet inte jag hur Cristina kände men så kände jag lite att det är väldigt viktigt att vi är engagerade, även vi vuxna på skolan...att även om dom kommer in och gör sitt så är det vi som finns här sen och det är ju vi som måste fånga upp det här...äuumm. Och har man då inte varit med...som jag kände när jag satt med då...då kan jag ju anknyta till det sen i mina samtal med eleverna, och likadant lärarna kan göra det...eller förstå reaktioner...men har dom inte varit med...framför allt tänker jag då...mentorerna som har hand om sina klasser. Ää så blir det ju mycket svårare...då var det den där filmen som jag inte såg...som jag inte vet vad den handlade om...eller för sen blir man ju...och det tycker jag också är jätte viktigt...det här med att sitta med och delta i och...det här med värderingsövningar...hur dom diskussionerna som blir...dom skall dom sen också kunna ha...dom skall kunna möta dom frågorna...hantera dem eller lotsa vidare sen. Och har man då inte varit med i det så blir det väldigt väldigt svårt.”

För att komma till stånd med varaktiga förändringar så behövs det enligt kuratorn mer arbete och att även lärarna engagerar sig: ”eleverna är en helhet, dom bär ju med sig, det som de har med sig på fritiden de bär de med sig in i skolan, det är ju inget som vi kan särskilja och det är kanske därför som Pelle mår som han mår och presterar som han gör. Så det är viktigt att vara vaksam på detta.”

4.4 Intervju med elever

Nedan presenteras elevintervjuerna som har till syfte att bidra med förståelse hur dessa elever upplever Utvägs preventiva insatser i form av Skolprojektet. Studien försöker även fånga deras tankar kring hur de tror att arbetet kan förbättras. Respondenterna består av tio elever, fem av manligt kön och fem av kvinnligt och jag har valt att använda mig av fiktiva namn: Alma, Bea, Cilla, Dea, Ebba, Abbe, Bo Carl, Dag och

Emil. För att säkra elevernas anonymitet. Citaten är mer kortfattade i elevintervjuerna på grund av utsagornas längd.

4.4.1 Elevernas upplevelser av Utvägs arbete

Skolungdomarna upplevde det som positivt att vara med på Utvägs föreläsning och att det gav bra med information. Det är bra att de kommer ut och visar upp sig så att elever vet vart de kan vända sig om de behöver råd och stöd. Ebba upplevde att det var lite jobbigt att vara med på grund av egna upplevelser, men kände det samtidigt berikande att få en djupare inblick i vad som är våld. Fyra av killarna, Bo, Carl, Dag, Emil och även Bea kände att Utvägs skolprojekt öppnade ögonen på dem. Att problemet är så stort, att det är så vanligt var inget de tidigare hade trott eller reflekterat över. Emil säger ”ja trodde inte att det var så stort så här...som det var”. Bo och Carl kände att det fick dem att tänka till på sina egna normer, Bo säger: ”man började att tänka i andra banor”. Bo och Carl reflekterade även över hur de skulle handla i olika situationer, detta med hjälp av de värderingsövningar som gjordes. Carl säger ”Jag visste inte själv hur jag skulle göra eller reagera och så tänkte man efter...ja vad man skulle göra och vad man inte skulle göra”. Alma och Cilla kände redan innan att de visste att det var ett stort problem men tyckte även att det är bra att det lyfts upp och pratas om.

4.4.2 Elevernas syn kring hur Utvägs insats förändrar inställningen till våld

Bo, Carl, Emil och Bea, Dea samt Ebba kände att deras inställning till våld ändrades. Carl beskriver hur hans inställning förändrades ”Att...ja att...man inte är elak mot sina kompisar, som man var innan riktigt...o att man inte skall fortsätta sprida rykten och sånt...utan att man stoppar det o så”. Bo berättade ”man tänker nu att man skall försöka förebygga så det inte händer”. När jag frågade Emil om hans inställning till våld förändrats svarade ”Ja...jo det gjorde det faktiskt...när jag såg hur barnen drabbades...så tänkte jag om jag var i den situationen...hur skulle jag göra då”. Abbe och Dag som kände att deras inställning inte förändrades framhöll att de aldrig tyckt våld varit en bra lösning, Abbe berättade ”när man såg den där filmen då blev man lite skärrad”, att den var mycket stark.

Dea säger att hon ”trodde kanske inte att det kunde bli så allvarligt”, medan Bea och Ebba kände att de skulle vara mer uppmärksamma på signaler och bli bättre på att sätta gränser, i och med normaliseringstrappan som Cicki målade upp. De fick ett vidare perspektiv över vad våld är, att det inte bara innefattar fysiskt våld. Alma och Cilla kände att deras inställning till våld inte förändrats eftersom de ”visste rätt mycket om det innan”. Alma berättade att hon hemifrån fått mycket information inom ämnet och Cilla kände att ”Jag är rätt så medveten om det vi pratade om...jag visste om det så...fast det är rätt bra att man pratar om det eftersom det är såpass vanligt som det är”.

Alla eleverna trodde att inställningen till våld förändrades i klassen efter Utväg var och föreläste, men i ganska olika grad. Carl tyckte att klimatet hade blivit bättre i skolan: ”det har blivit bättre i alla fall...man tänker mer sen Utväg...”, sedan Utväg var där jag tror att vårat kommer hålla i sig till vi går ut nian tror jag, det är inte så långt kvar men jag tror att vi kommer komma ihåg det”. Dag som själv inte hade ändrat inställning till våld för han hade aldrig sett våld som en lösning han trodde inte att detta förändrade inställningen i klassen nämnvärt, ”lite på vissa kanske det kan vara lite att vakna” och på dem så håller det nog i sig. Abbe och Bo trodde att de som var ute på fel spår kanske fick sig en tankeställare. Abbe säger ”man får se vad de andra tycker om våld och så. Så kanske man tycker att ja det var en bra idé...liksom att man ändrar tanke och åsikt lite...”, ”Ja för det är ju ofta så att man följer kompisar och då är det ju bra om kompisarna förstår”, ”det är ju ofta mycket gruppsytryck i klassen det är ju det alltid. Det är ju på både gott och ont får man ju säga...mest bra...”. Tjejerna trodde att vissa i klassen kanske ändrade lite inställning. Bea säger ”jag tror att de flesta fick sig en tankeställare när de fick reda på vad våld egentligen var...och vad man kunde anmälas för för våld...och,ja jag tror att de påverkades...i alla fall lite...förstod lite vad det handlar om”

Cilla håller med men säger även att:

”samtidigt så tror jag att de var så att på lektionen så lyssnar man och sedan tänker man inte mer på det...men man har det i huvudet någonstans men man går inte runt och tänker på det utan...det finns där men inget som man...men samtidigt tror jag att alla tog det...ja alla tog det inte så seriöst. Utan att det var en lektion som man

missade andra lektioner och bara sitta där och lyssna...så där men de fick väl ändå veta vad de sa och så”.

Ebbas tankar kring om klassen i stort förändrat inställningen till våld:

”Jag tror på de flesta tjejerna att det gör det, men att killarna...jag tror inte att dom riktigt förstod än då...för vi har ju en klass som dom håller på och slåss och sånt...o jag tror inte att dom tänker på det heller...jag tror dom tar...våld är liksom att bli blåslagen eller någonting sånt”.

Emil tog upp att han trodde att perspektivet visst ändras lite angående våld men för att förändra inställningen så behövs mer än en halvdag. Han föreslog ”mer att det kanske skulle vara en övernattnings...ja två dagar och så skulle man kunna sova över på något läger eller något”, ”jag tror att om vi skulle haft lite mer tid...då tror jag att vi skulle haft kvar det i ryggmärgen”. Även Cilla var inne på denna linje att det behövs mer tid för förändring:

”Jag tror att det är något som måste upprepas, vi har ju haft problem innan i klassen typ att...man är typ så där taskiga mot varandra...eller slänger kommentarer och det arbetade vi en längre tid med...liksom det är borta nu...helt och hållet nästan...att man måste repetera...påminna och arbeta med det som vi gjorde med kuratorn och skolsyster...jag tror att man måste jobba ganska mycket med det. Så man inte glömmer av det”.

Så bättre vore enligt henne om Utväg kom flera gånger och gjorde övningar med mera.

Eleverna hade ingen speciell förberedelse innan Utväg kom och föreläste mer än att de fick reda på tid och plats, Bea kom ihåg att deras klass hade blivit informerade om att det kunde vara känsligt för känsliga personer. Dea och Ebba berättade att de haft en dag som tjejerna hade fått lära sig självförsvar innan jul och att de där hade berättat att Utväg skulle komma och föreläsa om våld.

Efteråt så har de inte varit med om någon uppföljning, Abbe tog upp att det nog skulle ha varit bra om det hade varit uppföljning på temat.

4.4.3 Elevernas tankar kring hur preventivarbete bör utformas

Om eleverna själva skulle vara med och påverka det preventiva arbetet mot våld för att det skulle bli så effektivt som möjligt, så ansåg de att Cickis metod var bra. Dag uttryckte det: ”för det är ju inget roligt men Cicki gjorde det intressant”. Vissa hade tankar om vad som skulle kunnat läggas till, exempelvis föreslog Dag att man kunde visa bild på någon kvinna som var svårt misshandlad och att någon familjemedlem kom och berättade ur dennes perspektiv, hur hen mådde av att bli utsatt men ändå inte slagen. Bo kände att man som komplement även kunde plocka in en polis som kom och pratade om ämnet samt att det vore bra om man delade in klassen i halvklass för att berätta hur man känner.

Cilla tog upp att det skulle vara positivt om även kuratorn och skolsyster var involverade i det preventiva arbetet. De allra flesta eleverna var inne på att det skulle behövas mer insatser under längre period för att det skulle ge gynnsam effekt. Förutom Carl som ansåg att det var optimalt som det var nu, att det skulle bli tjugotvå annars och han kände att han själv inte var så tålmodig, så han skulle inte vilja ha det i ännu större utsträckning. De andra elevernas förslag på hur man kunde förbättra det preventiva arbetet såg lite olika ut men gemensamt för dem var att de trodde att det behövdes under en längre tid för att ge bestående förändringar. Som Dag hade på förslag att man skulle göra några uppföljningar på föreläsningen som Cicki haft då ”kanske man kan få några frågor efter någon vecka eller så som man får svara på”. Sedan fanns det förslag på att ha en lektion en gång i veckan i sex till tio veckor. Bo säger ”då skulle nog de flesta...ja komma ihåg det i framtiden också...alla i klassen till och med...ja då nöter man ju det hela tiden”. Förslag fanns även på en gång i månaden, en gång per termin. Dea, Emil och Ebba tog upp att det preventiva arbetet borde starta i sjuan och hålla på upp till och med nian. Emil säger ”men jag tänker om man liksom börjar i sjuan och håller på upp till nian...då tänker man ju på det oftare liksom...nu är det ju bara nian sen bara...ja en gång bara...man tänker inte på det speciellt ofta...det vore bättre och börja i sjuan och så ta steg för steg”. Dessa nio elever ansåg att om det var lagt över tid så skulle det minska våldet i nära relationer att det nöttes in på ett annat vis, att det är ett ämne som behövs repeteras om och påminnas om. Det skulle då kunna göra skillnad även i korridoren där klimatet upplevdes som hårt av åtta av de intervjuade eleverna. Abbe uttryckte det: ”Nä

alltså...bara att det är bra att Utväg kommer ut och pratar om det...jätte bra...fast det kanske skulle vara bättre att lägga ut det på en längre tid...det skulle bli mer effektivt tror jag...men det är inte jag som ansvarar.”

5 Teoretiska utgångspunkter

Utifrån det empiriska materialet som jag samlat in under studiens gång så har jag valt att använda mig av Symbolisk interaktionistiskt samt Social konstruktionistiskt perspektiv i min analys av resultatet. Där har jag sedan valt att koncentrera mig på genus samt identitet och socialisation och hur dessa växer fram i en ständig process i interaktionen mellan människor. (Berg, 1992; 2007; Berger & Luckman, 2003; Butler, 2007; Connell, 1999; 2003; Giddens, 1999; Merton, 1957)

5.1 Formningen av genus

Efter insamlandet av det empiriska materialet så framkommer vikten av att se hur vårt sociala kön formas, om det är biologiskt förknippat eller socialt inlärt. En av respondenterna trodde att det mest var tjejerna som tog till sig vad Cicki pratade om medan killarna inte riktigt förstod vad som ligger i denna generalisering? För studiens analys är det av vikt att titta närmre på formningen av vårt sociala kön.

Vårt sociala kön som jag här kommer att kalla genus är socialt inlärt och kommer inte bara ut vårt biologiska kön (Giddens, 1999). När vi föds är vi utrustade med ett biologiskt kön men det är genom vårt socialt skapade genus som vi identifierar oss genom vårt kön enligt Butler (2007). Detta gör att man på ett sätt kan frikoppla vårt socialt skapade genus från vårt biologiska kön, samt att vi kan se att vårt socialt skapade genus påverkar oss tidigare och i större omfattning än vad det biologiska könet gör (Butler, 2007; Connell, 2003).

Connell (2003) menar att genus är något som vi har möjlighet att forma och ändra i konstruktionen. Det är uppbyggt av sociala strukturer. Hen håller inte med om förklaringen till genus att det skulle vara en kulturell dikotomi mellan kvinna/man. Hen framhåller istället att det är som en Barbafigur som kan ändra form och för varje ny form skapar nya förutsättningar. På så vis så kan människan vara kreativ och skapa nya

former. Connell (2003) har stöd av flera vetenskapliga studier. Det framgår tydligt att vi inte kan se genus som något oföränderligt utan genuskonstruktionen formas, omformas och formas igen genom interaktion. Hur genusformningen fortskrider beror till stor del av samhällets strukturer, institutioner och rådande normer (Butler, 2007; Connell, 1999; 2003).

Butler (2007) pekar på att normen i samhället är att vara heterosexuell samt att genus är som två motpoler gjorda i fast form. På liknande sätt som biologiskt kön, att man tillhör ett kön och då inte kan tillhöra det andra. Det är först när individer bryter mot de rådande genus normer som ögonen kommer att öppnas i samhället och dugligheten i rådande normerna kommer att ifrågasättas. För att nya dörrar skall öppnas vad gäller formningen av genus så behöver samhället vakna och se att genus är socialt konstruerat och påverkar oss tidigare och mer än vad vårt biologiska kön gör, menar Butler. Att genus kommer ur våra handlingar, hur olika bemött en liten baby blir beroende vilken färg på kläderna babyn har, skapar vår genusidentitet.

Butler (2007) förklarar genuskonstruktioner utifrån en övergripande strukturell nivå när hon pekar på den heterosexuella mallen i samhället. Medan Connell (1999; 2003) mer skriver om individen som är aktiv i sitt genusskapande, att det sker i samspel mellan individen och strukturen. Att individerna i egna initiativ provar genusroller och att barnen som växer upp ibland går emot rådande genusnormer och ibland följer dem i sina lekar. Att det inte sker som något övergripande påträngande utan mer att barnen utforskar på eget bevåg.

Hur frivilligt är detta undrar jag. Connell (2003) skriver om Harriet en dragshowartist som leker med olika genusidentiteter, frivilligt. Samtidigt försörjer sig Harriet även som prostituerad och där består kundkretsen enbart av män som har en maskulin kultur där männen anser sig ha rätt till sexuell tillfredställelse.

Klart är att forskningen har gett lärdomar om att vi inte kan se på genusrelationer som gjutna i sten, utan att människan är kreativ och att vi skapar vår egen historia men med en självklar påvekan av hur historien bakom oss ser ut. Genus bör inte ses som enkla skillnader eller fasta kategorier. Det handlar om aktivt skapade sociala processer i relationer, identiteter samt stort i samhället utefter de gränser och praktiker som finns. Skapandet ser olika ut beroende av hur de historiska omständigheterna ser ut i ett

samhälle. Klart är att de formar människors liv på djupet och ofta rent av sagt motsägelsefullt. Som Connell (2003) tar upp att populärpsykologerna exempelvis pekar på att vi styrs av kvinnligt respektive manligt tänkande samt att det beror på mäns höga testosteron att de slåss, att det har att göra med de kroppsliga skillnaderna. Testosteronet finns i oss alla och som Lesley enligt Connell (2003) tar upp att många kvinnor har mer testosteron i kroppen än många män. Connell (2003) tar upp att vi inte kan se genusmönster som egenskaper som följer våra kroppar, för det är föränderligt, skapas och omskapas. Ändå ses det som att vissa egenskaper är kvinnliga som till exempel pratsamma, omvårdande, lättpåverkade, känslösa. Manliga egenskaper ses vara: aggressiva, envisa, rationella m.m. Sedan 1800-talet har detta varit tankar som begränsat individerna i samhället. Kvinnorna fick inte rösträtt eller studera på högre nivå på grund av att det troddes att de hade sämre intellekt. Forskning som gjorts visar att det i intelligens inte finns någon skillnad mellan könen och det är nu allmänt vedertaget. Men Connell lyfter upp forskning som gjorts som visar att egenskaperna som ses som kvinnliga eller manliga faller. Det är flera forskare som sticker hål på den bubblan, vilket ger belägg för Connells och Butlers teorier om att genus är socialt konstruerat. Connell (2003, s.79) tar upp att statsvetaren Carole Pateman framhöll att det ”sociala kontraktet i det demokratiska samhället understöds av ett sexuellt kontrakt som innebär att kvinnor i privatlivet underkastar sig män”. Connell (2003) konstaterar att det än i dag i stora delar av världen ligger till på så vis. Detta gäller inte enbart enskilda fall utan att maktutövandet ligger även på en samhällelig nivå. Man kan se det i rättssystemet särskilt i våldtäcks mål hur olika behandling det är beroende vilket biologiskt kön parterna tillhör. Gayrörelsens teoretiker kopplade ihop förtryck emot bögar och flator med kvinnoförtryck i stort. Detta stödjer Utvägs policy om att kvinnoförtryck inte är en kvinnofråga utan att det är av stor vikt för demokratin.

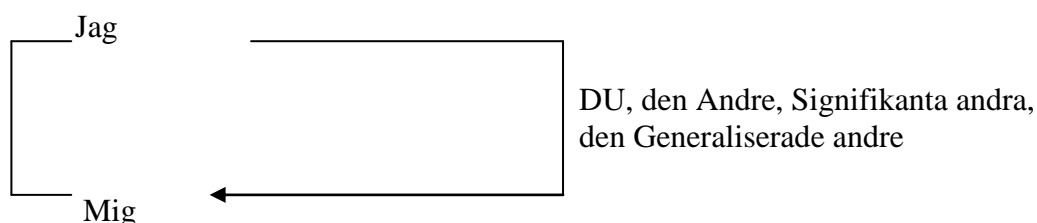
Normen i den västerländska rådande kulturen är att par består av två individer av motsatt kön och detta projicerar vi ut i samhället (Butler, 2007; Connell, 1999; 2003). Connell (2003) tar upp att i västvärlden så har biologer till och med letat efter den homosexuella genen. Vidare tar hen upp att Herdts i sin etnografiska studie visar ett exempel om ett lokalsamhälle, Sambia, som ligger i Papua Nya Guinea där är det norm att männen vid en viss ålder har sexuella relationer med varandra och vid en annan

period i livet har de sexuella relationer med motsatt kön. Då skulle de enligt västerländska normer vara homosexuella vid ett skede i livet och sedan vid ett annat övergår alla till att bli heterosexuella, vilket är en helt befängd tanke. Detta är intressant för min studie då det ger teoretiska kopplingar till empirin. Cicki tar upp att normen är att vara heterosexuell. Vi kan tydligt se att våra genusnormer är socialt konstruerade och inte biologiskt medfödda.

5.2 Identitet och socialisation

För att kunna analysera empirin på ett bra sätt behövs kunskap om hur identitetskapandet och socialisationen framskrider i individen. Identiteten växer fram mellan individen och samhället. Den formas i samspelet med andra. Individen socialiseras in i samhället genom socialisationsprocessen som är ett skapande som börjar hos det lilla barnet. Sedan fortskrider socialisationen under hela livet. Grunden läggs i barndomen genom den primära socialisationen, som utgörs av barnets närmaste personer som hen har starka känslomässiga band till. Ofta är det föräldrarna. Barnet lär sig bli delaktig i det sociala spelet och ta över normer och värderingar som finns i den vardagsmiljö hen växer upp i. Men det handlar inte om ren kognitiv inläring utan här krävs de känslomässiga band som nämnts så att individen tar till sig normer och värderingar på ett känslomässigt plan och gör dem till sina egna (Berger & Luckmann, 2003). Den primära socialisationen är för det mesta den viktigaste för individen och det är de signifikanta andra som har den centrala rollen att påverka individen, de personer som står närmst barnet känslomässigt t.ex. föräldrarna.

Giddens (1999) tar upp att barnet får sin grundtillit genom att de som är närmast barnet, vilket i många fall är föräldrarna, ger kärleksfull uppmärksamhet. Hur denna process går till använder jag mig här av en tolkning av Mead gjord av Berg (1992) som visar hur ett stabilt Mig tar sin grund. Jag använder mig av en förenklad bild för att beskriva vad miget är:

Jaget är individens subjektiva handlande i nuet, som speglar sig på ett sätt i Duet, finner här vägen till Miget. Ett exempel är att barnet kletar gegga på sin vita tröja, tittar på mamma och ser hennes ogillande min (speglar sig i mamma). Miget handlar då om att barnet ser sig själv genom mammas ögon och vet att det inte var uppskattat att kleta gegga på tröjan.

Grundtilliten, som Giddens (1999) skriver om, kommer genom kärleksfull spegling av t.ex. föräldrarna. Ser man vidare på detta konstaterar Giddens att detta sedan kommer att leda till att självidentiteten kopplas till andras uppskattning.

De signifikanta andra internaliserar samhället i Miget genom att styra individens socialiseringsprocess. Föräldrarna som jag använder mig av som exempel hjälper barnet att starta sin bana mot att bli en samhällsmedlem. De hjälper barnet att lära sig de normer och sociala mönster som innefattas av den rådande kulturen.

Giddens (1999) delar Meads uppfattning om att barnet startar att framställa ett själv som respons av den sociala kontexten tidigt i livet.

Berger & Luckman (2003) samt Berg (1992) håller med varandra om att de signifikanta andras definition av situationen blir barnets objektiva verklighet. Berg (1992) utvecklar och kommer fram till att efterhand som barnet blir större och får mer intryck, så ser inte bara barnet konkreta andra utan börjar se den generaliserade andre, andra människor som grupp och samhällsnorm. För att kunna smälta in i samhället är det då viktigt som Giddens (1999) tar upp med det sociala samspelet och kommunikationen. För att det skall fungera behöver vi lära oss att kontrollera vårt ansiktsuttryck och våra gester, vår kropp för att kunna samspela med andra människor.

En annan viktig anledning till denna kontroll är att vi med den bevarar självidentitetens biografi. För att förstå lite mer hur självmedvetandet skapas tar jag återigen hjälp av Berg (1992) i sin tolkning av Mead. För att lyckas att skapa självmedvetande är det viktigt att vi kan bli vårt eget objekt, att vi kan se oss själva utifrån. För att nå dit behöver vi interaktionen med andra. För att kunna se på oss själva utifrån och observera oss själva så behöver vi spegla oss i andra och se på oss själva genom den andres ögon. Det är först då vi kan ha möjlighet att förutsäga våra responser. Till vår hjälp har vi språket som är en uppsättning symboler som bygger en bro mellan

oss. Varje symbol i sig har inget värde utan värdet kommer i och med interaktionen mellan oss, precis som varje del på bron fyller sin funktion när den sätts samman. Betydelsen av språket kan sedan länkas samman för att förstå världen runt omkring men även till att förstå sig själv mer och bli mer självmedveten.

Mead (enligt Berg, 2007) skriver att för att nå en komplett identitet med personlighet så behövs en nära kontakt med den generaliserade andre. Individens identitet integreras av samhället och de rådande normerna. På så vis blir även individen en del av samhället och kan då vara med och påverka.

På samma gång är självet utställt för ständigt beskådande tvärsigenom dess gestaltande. Dessa behov kommer ur barnets första tid. Individen känner det som att självet är i säkert förvar i kroppen men samtidigt så nära sammanbundet med andras uppskattning (Giddens, 1999).

Berger & Luckman (2003) tar upp att jaget återspeglar de attityder som de signifikanta andra sänder ut. Individen blir så som de signifikanta andra ser individen.

Merton (1957) beskriver detta på ett bra sätt. Om många människor tror och förväntar sig att ett barn skall vara på ett visst sätt så är det troligt att det införlivas i barnet. Han kallar det för självuppfyllande profetia och det är tillämpningsbart i många olika sociala processer. Om individerna definierar situationen som riktig så blir den det i sina konsekvenser.

Den självuppfyllande profetian har sin grund i att vi individer tillskrivs olika roller i olika situationer. Detta går att koppla samman med makt som är något som vanligt vis tillskrivs någon av individerna i en grupp. I vårt samhälle, enligt vad den här studien visar, är makten ofta tillskriven det manliga i genuskonstruktionen. Detta har att göra med att vi socialiseras in i denna obalans.

Berger & Luckman (2003) beskriver detta genom primär och sekundär socialisation. Primärsocialisation har vi redan varit inne på. Den är mycket viktig för det är golvet som sekundärsocialisationen sedan kommer att bygga på. Sekundärsocialisationen handlar mer om hur individen påverkas av skola, ledare av olika slag och media. Sekundärsocialisationen sträcker sig sedan fram hela livet. Individen får ta ställning till de alternativa sanningar som kan korsa den primära socialisationen. Samtidigt är den sekundära socialisationen inte lika känslomässigt knuten som den primära då den ofta är

mer opersonlig. Krocken som kan inträffa för individen mellan de här båda socialisationerna kommer ur att individen redan skapat ett själv. Individen ser världen på ett sätt så när det kommer nya insikter om att det kan förhålla sig på andra sätt, så försöker individen hitta lösningar så att de nya insikterna kan stå i relation till de som införskaffats i den primära socialisationen. Individen kan här göra det lättare för sig själv genom att alliera sig, välja signifikanta andra som har liknade syn och på så vis bekräfta de sanningar som individen vill identifiera sig med.

Giddens (1999) menar att Självets identitet utgår från att individen är reflexivt medveten. Identiteten är inte bara något som finns beroende på kontinuitet i individens handlingsmönster. Självidentiteten skapas och behålls via individens reflexiva handlingar. Vidare blir kontentan att individen inte är det som individen är utan vad individen gör sig till. Det betyder visserligen inte att hela självet är valfritt att skapa men efter de psykologiska processer och behov som utgör en del av självskapandet så har individen sedan möjlighet att välja vilka ansträngningar som ska läggas ner i resten av skapandet.

Men hinder finns på vägen till skapandet av självidentiteten. Ett är skam som är omedelbart förknippad med självidentiteten. Detta för att skam i själva verket är en ångest som handlar om det överensstämmande i den historia som individen har för att upprätthålla en sammanhängande biografi. Skammen växer med känslor av otillräcklighet och förödmjukelser och detta kan även ske långt innan individen behärskar språket som individen är omgiven av. Skammen trasar sönder tillitens rötter och hör samman med rädslan att bli övergiven. Individen känner det som att hen inte duger, är otillräcklig för en person som hen tycker om, älskar eller respekterar. Det har att göra med att individen inte lyckats infria jagidealets förväntningar, men om individen övervinner skamkänslorna så leder det till en trygg självidentitet(Giddens, 1999). Detta visar vikten av att arbeta på att få bort skamstämpeln från våldet. I det empiriska materialet framkom detta. Cicki tog upp att för 30 år sedan om man tog upp alkohol eller tobak trampade man på tårna och det var inget man pratade om. Så är det inte i dag och det är viktigt att våldet lyfts fram i ljuset så den blöta skamfilten åker av.

6 Analys och diskussion

Här kommer det fram hur viktigt det är att sätta våldet på kartan. När det empiriska materialet analyseras mot de teorier som valts i studien samt ställs mot den tidigare forskningen som är gjord så går det att se hur genusnormerna är socialt konstruerade. Med det visas även vikten av preventivt arbete, att det som tas upp till ytan går att förändra.

6.1 Normer

När Cicki arbetar med en klass tar hon upp att normen i vårt samhälle är att vara en vit, västerländsk, heterosexuell man som är frisk. Eleverna får säga exempel på ord som sägs för att påvisa normen. Butler (2007) bekräftar att den rådande normen är att vara heterosexuell och att genus är som två motpoler gjorda i fast form. Connell (1999, 2003) och Butler (2007) är överens om att heterosexuallitet är något som vi projicerar ut i samhället, att det är det rätta. Connell (2003) tar upp, att biologer i västvärlden har letat efter den homosexuella genen medan det i Sambia, som studerats, är norm att ha både samkönade och olikkönade relationer under sin livstid. Detta är intressant då det påvisar hur våra genusnormer är socialt konstruerade. Särskilt när vi ser till resonemang som Gayrörelsens teoretiker för, att kvinnoförtryck kopplas samman med förtryck mot bögar och flator. Cicki tar upp att kvinnoförtryck inte är en kvinnofråga utan en demokratifråga. Tidigare forskning (Wolfe 2006) visar vidare att våld är ett folkhälsoproblem som inte bara drabbar en liten minoritet av befolkningen, samt att våld i nära relationer är en del i våra samhälleliga och kulturella normer som funnits i generationer.

Cicki menar vidare att det är viktigt att ta upp normer och attityder till ytan för förändring skall bli möjlig. Det går hand i hand med Butler (2007) som menar att för att nya dörrar skall öppnas gällande formningen av genus så behöver vi vakna och se att genus är socialt konstruerat. Det går att påverka som visas här i denna studie. Hur formningen fortsätter har att göra med våra samhälleliga strukturer, våra normer och det är inte hugget i sten. När vi integrerar med andra människor kan förändring ske. Individen speglar sig i andra och kan reflektera över sig själv i miget. Därför är det preventiva arbetet så viktigt vilket det insamlade materialet visat. Det kan även konstateras att det ger mycket bättre resultat om det sker över tid än om det handlar om en punktinsats. Cicki tog upp att vi

behöver ta upp normer till diskussion för att kunna förändra. Detta kopplar jag vidare till de normer om egenskaper som ses som manliga respektive kvinnliga.

Populärpsykologin är en stark kraft som Connell (2003) tar upp, som ofta speglar och påvisar att det existerar manliga respektive kvinnliga egenskaper. Exempelvis att män skulle vara mer benägna till aggressivitet på grund av högt testosteron. Lesley (enligt Connell 2003) slår hål på det genom att påvisa att testosteronet finns i oss alla och i många kvinnor mer än män. Det är många generaliserande normer om hur killar är respektive hur tjejer är som framgick av Connell (2003) i de teoretiska utgångspunkterna. Dessa normer blir insocialiserade, vilket tydligt kommer fram i elevintervjuerna. Ebba kände det som att tjejerna förstod och tog Skolprojektet till sig medan killarna inte riktigt förstod. Emil å andra sidan tänkte efter och kände att hans inställning till våld förändrades när han såg hur barnen drabbades i filmen. Även Carl kände att han vaknade till och reflekterade över hur han varit taskig mot kompisar och när detta blev medvetandegjort förändrade det hans handlingar. En annan av killarna, Bo, började fundera över hur man kan förebygga våldet, medan Bea och Ebba mer var inne på hur de skulle undvika att bli utsatta. Dea kände att hon vaknade till av att det kunde bli så allvarligt.

Det jag känner är gemensamt för dessa elever är att tjejerna som kände att de ändrade inställning reflekterade mer så att de inte skulle bli utsatta. Killarna som kommer tilltals här reflekterar i riktningen att de skulle tänka på hur de agerade, hur de kan handla annorlunda i olika situationer och hur våld går att förebygga. Jag tänker att detta ger stöd till hur viktigt det är med det preventiva arbetet för att kunna förändra genusmönster. Cicki känner att skolan har ett "jättetillfälle" att fortsätta arbeta med de här frågorna och att det handlar mycket om respektfullt beteende. Från den tidigare forskningen, O'Donnell m.fl. (2006), ser de även koppling mellan aggressivitet hos ungdomar till våld i nära relation. De som brukade våld i grundskolan använde det i större utsträckning i sina parrelationer som unga vuxna. Resultaten påvisar vikten av att sätta in förebyggande insatser i ett tidigt stadium för att hjälpa individerna att få verktyg till att lösa konflikter utan att ta till våld samt att kunna upprätthålla goda relationer.

När killar oftare sätter sig i förövarfacket och tjejer i offerbåset så kan de i sig leda till självuppfyllande profetia, för om individerna definierar situationen som riktig så blir den det i sina konsekvenser (Merton, 1957). Detta gäller även som nämnts tidigare

populärpsykologerna som skriver om manligt respektive kvinnligt tänkande (Connell, 1999; 2003), även de ger vatten åt kvarn. Jag kan nu konstatera att den tidigare forskningen från Hensing m.fl. (2008) går i samklang med vad det empiriska materialet visar. Utvägs inställning är i högsta grad att det är i vår kultur som manligt och kvinnligt skapas och vi ser att eleverna som kommer till tals här är påverkade av rådande genusmönster.

Connell (2003) har funderat över hur genusmönstren blir till och hens uppfattning är att barn inte blir påtryckta genusroller utan att de efter eget initiativ provar och ibland följer genusnormer och ibland går emot dem. Min tanke blir då hur viktigt det är hur vuxna agerar, annars lär sig barnen att det går bra att låta bli att följa genusnormen som barn men att man som vuxen ska agera efter normen. Utifrån den tanken kopplar jag till Cicki som tar upp hur viktigt det är att utbilda personal som har med barn och ungdomar att göra, så att de vågar ta upp våldet till ytan och arbeta med genus och jämställdhetsfrågor. Kuratorn håller med Cicki om det. Hen tänker att det är viktig kunskap för lärarna men tyvärr var det lärare som var motvilliga till att lägga den tiden på Skolprojektet.

Jag tänker att kuratorn har väldigt rätt i det hen säger för det är ingen självklarhet att vuxna människor besitter den kunskapen. Rektorn kände att hens föreställningsvärld ställdes på ända när hen insåg vidden av problematiken, att det fanns så mycket våld i olika samhällsklasser och även i unga åldrar. Rektorn fortsätter att berätta om att även hans personal på skolan, som var med och såg filmen och fick informationen, att även de reagerade på liknande sätt.

Att det är viktigt med utbildning även till vuxna stämmer överens med vad den tidigare forskningen från Hensing m.fl. (2008) också kom fram till, att det är viktigt på flera arenor i samhället. För det är viktigt att myndighets personer, arbetstagare och ledare med flera som möter människor i sina arbeten är tydliga med vilka normer som gäller. Det är även viktigt att försöka se vad som kan ligga bakom normer.

Cicki tar upp att det är viktigt att våga se att våld handlar om att få makt och kontroll samt att se hur normer och värderingar styr våra beslut och handlingar, både individuella och samhälleliga. Hon poängterar att skolan både har kunskapsuppdrag och värdegrundsuppdrag men att man sedan kan diskutera vad som skall innefattas däri, men att det borde innefatta respektfullt beteende.

Jag kopplar detta till framväxten av identiteten som sker hela livet (Berger & Luckman, 2003). Skolan tar man som individ här i Sverige del av i ganska många år och man börjar i rätt unga år, vilket förstärker påverkningskraften den har vilket ger den stora påverkningsmöjligheter i individens socialisation in i samhället. När barnet blir större och får mer intryck så börjar barnet se den generaliserade andre som beskrivs i teoridelen (Berg, 1992). Barnet ser då andra som grupp och samhällsnorm. Detta stödjer vikten av att utbilda personal på olika arenor i samhället. Mead (enligt Berg, 2007) skriver att för att nå en komplett identitet med personlighet så behövs en nära kontakt med den generaliserade andre. Individens identitet integreras av samhället och de rådande normerna. På så vis blir även individen en del av samhället och kan då vara med och påverka. Det blir en positiv spiral.

6.2 Effekter av preventiva insatser

Skolprojektet som jag riktat in mig på i denna studie går att utveckla, konstaterar jag genom det empiriska materialet. Skolorna som Cicki besöker har köpt materialet från Röcklinger (2007) och där ingick handledningsmaterial med övningar så att de kan arbeta vidare inom olika teman utifrån filmen. Tyvärr har det visat sig i det insamlade empiriska materialet att den aktuella skolan valt att inte arbeta med det materialet. Rektorn tänker att de på skolan skall använda sig av materialet när Utväg inte kommer längre till skolan och kör Skolprojektet.

Kuratorn å andra sidan verkar inte veta om att det finns. Kuratorn efterfrågar istället att Utväg gav en fingervisning om vad som vore bra att skolan arbetade vidare med. Det framgår tydligt att kuratorn verkar vara omedveten om det handledningsmaterial som finns på skolan. Kuratorns tankar om att det skulle vara bra med mer än en punktinsats är i samklang med hur Cicki skulle vilja förbättra med Skolprojektet. Cicki vill att det skulle vara så att hon kom igen till samma klass flera gånger och att klassen arbetade med kvarlämnade frågor tills nästa gång. Det verkar även vara vad flera av eleverna efterfrågar. Flera av eleverna tyckte att det är bra med värderingsövningar, Abbe kände att värderingsövningarna gör att våldet kommer upp till ytan på ett bra sätt eftersom klassen präglas av en hel del gruppträck. Här kan ses hur viktigt det är för en individ att ta till sig

gruppens normer och beteende, på grund av rädsla att bli utesluten eller straffad som Hensing m.fl.(2008) i den tidigare forskningen tar upp.

De allra flesta eleverna var inne på att det skulle behövas mer insatser under längre period för att det skulle ge gynnsam effekt. Dag hade på förslag att man skulle göra några uppföljningar med frågor på föreläsningen som Cicki haft. Emil tycker än mer att det borde läggas ut över en längre period, från sjuan till nian steg för steg för att det skall bli ännu effektivare. Abbe håller med om att det vore effektivare om det var utlagt över längre tid.

Dessa tankar går i samklang med den tidigare forskningen från Barker, Richardo och Nascimento (2007) som kom fram till att det gav mer gynnsamma resultat om det var fler träffar lagda över en längre tid. Även Cicki och elevernas tankar kring innehållet stämmer överens med denna forskning. Cicki tar upp att våld, genus, jämställdhet med mera skulle kunnat tas upp i livskunskap och ha som ett obligatoriskt ämne från första klass till sista klass på gymnasiet.

Det stämmer överens med vad Wolfe (2006) i den tidigare forskningen fann när ett förebyggande utbildningsprogram som gjordes på en skola i Californien utvärderades och visade ha bra effekt. Även Hensing m.fl. (2008) kom fram till att det är viktigt att det sker kontinuerligt och att det sysslas med förändringsarbete av attityder och normer långsiktigt med flera års perspektiv.

Jag kopplar ihop detta med Connells (2003) tankar att vi har möjlighet att forma och ändra genus i dess konstruktion genom interaktion. Vi kan vara kreativa och skapa nya former. Det är inte hugget i sten hur rollerna skall vara. Utifrån valda teoretiska utgångspunkter ser jag goda möjliga effekter som kan skapas av en positiv spiral. Om man i skolan arbetar preventivt inom diskuterat område så sker det i den sekundära socialisationen (Berger & Luckman, 2003). Eleverna får ta ställning till fler alternativa sanningar än vad kanske den primära socialisationen har gett dem. Den sekundära socialisationen är inte lika stark som den primära men repeteras det och läggs ut över en längre tid så visar resultat från den tidigare forskningen att det är gynnsamt. Detta skulle ge som resultat att fler elever gick ur skolan med goda förutsättningar till sunda relationer. Om vi ser ett snäpp längre i den positiva spiralen, så när dessa elever blir vuxna och kanske själva blir föräldrar, så för de över sina kunskaper om sunda relationer till sina barn i den primära socialisationen och på detta sätt har vi chans till ett bättre samhällsklimat.

6.3 Skuld och skam

I denna studie framkommer det hur viktigt det är att våldet tas ut i ljuset. Den tidigare forskningen från Hensing m.fl. (2008) som menar att arbetet försvåras av den skuld och skam som ligger över våldet, framkommer även i denna studie.

Cicki tar upp att det finns skuld och skam kring problemet så att vi inte vill se det.

Rektorn tar upp att hen tror att tjejerna skuldbelägger sig själva om de blir utsatta för våld och att det kanske stämmer på något sätt till viss del, men att problematiken egentligen inte hör hemma på rektorns bord.

Cicki och Hensing m.fl. (2008) är inne på samma spår kan konstateras, men vi kan även se att rektorn vacklar lite om det kanske är så att den som blir utsatt har lite skuld i det hela. Jag kopplar detta till Connell (2003, s.79) som tar upp att statsvetaren Carole Pateman framhöll att det: ”sociala kontraktet i det demokratiska samhället understöds av ett sexuellt kontrakt som innebär att kvinnor i privatlivet underkastar sig män”. Connell (2003) konstaterar att det än i dag i stora delar av världen ligger till på så vis, samt att detta inte enbart gäller enskilda fall utan att maktutövandet även ligger på en samhällslik nivå. Till exempel kan man se det i rättssystemet, särskilt i våldtäktsmål hur olika behandling det är beroende vilket biologiskt kön parterna tillhör. Detta insocialiseras vi i och det är då av största vikt att arbeta med dessa frågor preventivt.

Rektorn säger att det egentligen inte är hens bord som problemet hör hemma på. Men samtidigt säger hen att de har en likabehandlingsplan och om någon utövar våld mot en annan individ så är det inte likabehandling, tänker jag. Utvägs insatser handlar till stor del om respektfullt beteende som framkommit i studien och utifrån skapandet av självidentiteten är det jätteviktigt att man försöker arbeta bort skuld- och skamstämpeln. Skammen förstör tilliten för individen och för att individen skall få en trygg självidentitet behöver vi slänga undan skamfilten.

6.4 Slutsatser

Studien har uppfyllt sitt syfte, tänker jag, och besvarat problemformuleringen. I och med empirin blir det förstaeligt hur Utvägs preventiva insatser är utformade. Jag konstaterar vidare att Utväg har liknande syn angående de punkter Hensing m.fl. (2008) kom fram till genom sin studie. Enligt vad som framkommit i studien så arbetar Utväg med samtliga

punkter utom en, som de ändå kommer åt indirekt genom den myndighetssamverkan som de är med och bedriver. Punkten jag syftar på är den att undersöka problematiken för att minska mörkertalet. Och vad gäller eleverna så stämmer deras tankar i stort överens med dessa förslag på åtgärder, även om de inte var lika detaljerade i sina beskrivningar.

Det framkommer hur ungdomarna uppfattar skolprojektet, deras känslor och tankar kring det men även hur deras handlingar förändras. Även om det kanske är mest på kort sikt så har de förslag på hur de skulle kunna förändra handlingar på lång sikt och de får stöd i det både av tidigare forskning och de teorier som finns med i studien. Genom det empiriska materialet från rektorn och kuratorn framkommer det hur de upplevt Utvägs skolprojekt och därigenom drar jag ytterligare slutsatser om att kommunikationen inte har fungerat på bästa sätt, som att: Cicki tog upp att hon ville att någon personal från skolan skulle vara närvarande i klassrummet när hon kör sitt program och då helst kuratorn. Kuratorn berättade att det från början var meningen att hon eller skolsköterskan skulle vara med när Cicki kom men det blev inte så eftersom tider ändrats osv. Cilla, en av eleverna, tog upp att det hade varit bra om kuratorn eller skolsyster hade varit involverade i det preventiva arbetet. Rektorns bild av det hela var att Cicki inte ville att någon annan skulle vara med inne i klassrummet för hon ville vara själv med eleverna. Här kan konstateras att kommunikationen inte har fungerat, och att det kan vara något att ta med i ryggsäcken att det även kommit upp under elevintervjun att det vore bra om kuratorn och skolsyster var involverade.

Lärdomar som jag reflekterat över är att göra några testintervjuer före de riktiga och jag tänker då på elevintervjuerna. Om jag gjort det så hade jag lagt upp det lite annorlunda med fler frågor då inte svaren blev så utsvävande som jag hoppats på.

Jag konstaterar att det finns en viss motvilja att ha det här arbetet på sitt bord. Det går lättare om ledningen till en början känner dem som arbetar med det preventiva arbetet. Cicki tog upp att de oftast fått in en fot på en skola, om någon känt dem privat, och så var det även på denna skola, kan konstateras.

Brister med studien är att den är mycket snäv i val av teorier som det empiriska materialet analyseras gentemot och de är inte så motsägelsefulla. Det kan även vara ett bra förslag att göra vidare forskning kring preventiva insatser och vinkla på olika sätt för att få

fram så effektivt preventivt arbete som möjligt, samt att forska mer kring våld i samkönade relationer och även kvinnors våld mot män och hur de genusmönstren ser ut.

7 Referenser:

Böcker

- Aronson, E., Wilson, D.T & Akert, M.R (2001). *Social Psychology*. (fifth ed.) New Jersey: Printice Hall.
- Berg, L-E. (1992). *Den lekande människan*. Malmö: Studentlitteratur
- Berg, L-E. (2007). Den sociala människan: Om den symboliska interaktionismen. I: P. Månson (red.), *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Berger, P & Luckmann, T. (2003). *Kunskapssociologi*. (Andra upplagan) Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel*. Göteborg: Daidalos AB
- Bryman, A (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Connell, R.W. (2003). *Om Genus*. Uddevalla: Daidalos AB
- Connell, R. W. (1999). *Maskuliniteter*. Uddevalla: Daidalos AB
- Giddens, A (1999). *Modernitet och självidentitet*. Uddevalla: Daidalos AB
- Hartman. J. (2004). *Vetenskapligt tänkande, Från kunskapsteori till metodteori*. (2:a uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Isdal, P(2008). *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia Förlag
- Kvale, S (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Merton, R. K. (1957). *Social theory and social structure*(12th ed.). Chicago: The free press.
- Nilsson, B. (1996). *Socialpsykologi: Utveckling och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Tidskriftsartiklar:

- Hickaman, L.J., Jaycox, L. & Aronoff, J. (2004). Dating violence Among Adolescents Prevalence, Gender Distribution, and Prevention Program Effectiveness. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5(2), 123-142.
- O'Donnell, L., Stueve, A., Myint-U, A., Duran, R., Agronick, G. & Wilson-Simmons, R. (2006). Middle School Aggression and Subsequent Intimate Partner Physical Violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(5), 693-703.

Windle, M. & Mrug, S.(2009). Cross-gender Violence Perpetration and Victimization Among Early Adolescents and Associations With Attitudes Toward Dating Conflict. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(3), 429-439.

Wolfe, D.A. (2006). [Preventing Violence in Relationships: Psychological Science Addressing Complex Social Issues](#). *Canadian Psychology*, 47(1), 44.

Rapporter:

Barker, G., Ricardo, C. & Nascimento, M. (2007). . *Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions*. Switzerland: World Health Organization.

Hedberg, L. (2008). *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga, Rapport om ett års förebyggande arbete med Skolprojekt Utväg*. Göteborg: Utväg Skaraborg.

Hensing, G., Von Borgstede, C., Jakobsson, A., Krantz, G. & Spak, F. (2008). *Föreställningar om hinder och möjligheter i primärpreventivt arbete med mäns våld mot kvinnor i nära relationer*. Göteborg: Enheten för socialmedicin, Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet.

Lindholm, M. (2002). *Att förebygga våld mot kvinnor i nära relationer*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A-M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Stockholm: Brottsoffermyndigheten.

Nilsson, L. (2002). *Våld mot kvinnor i nära relationer En kartläggning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer*. ISBN: 91-7307-008-4

Film och matreal:

Röcklinger, K., Lundqvist, E., Ullholm, P., Östberg. (2007). *Ingen ser oss*. Göteborg: Amphi Produktion